

Projekt Lipowy Ostrów

Plan przedsięwzięć

GENEZA

Na Pojezierzu Iławskim jesteśmy obecni od ok. 30 lat, znamy teren bardzo dobrze, poznajemy go głównie żeglując. Na Wyspie Lipowej znajdującej się vis a vis Siemian trudno się nie zatrzymać. Podczas pierwszej wizyty zobaczyliśmy tam na szczycie wzniesienia pokrytego lipami stary cmentarz z 4 betonowymi grobowcami, z których 2 były w złym stanie. Później poznaliśmy legendę napisaną przez Pana Wiesława Niesiobędzkiego o kochankach z Lipowego Ostrowa tragicznie ginących na wyspie z rąk najbliższych, wersje inna od oryginału. Legenda, popularyzując to miejsce, zahamowała degradację pozostałych dwóch grobów. Obecnie starzy żeglarze prowadzą na groby nowych przekazując podanie, teren jest zawsze wysprzątnany, żeglarze przynoszą świeże kwiaty, znicze.

My też przekazywaliśmy tę zasłyszaną legendę traktując fragment o tragedii, która rozegrała się na znajdującym się na wyspie dworze, jako element fikcji literackiej. W 2009 roku zdobyliśmy mapę tego rejonu datowaną na rok 1911, na której na Wyspie Lipowej zaznaczone były zabudowania – 3 obiekty i cmentarz. Najbliższa wizyta pozwoliła na penetrację zarośniętych samosiejkami, nie odwiedzanych fragmentów wyspy i odnalezienie pozostałości zabudowań.

Zbieg okoliczności pozwolił na poszerzenie wiedzy. Podczas wywiadu przeprowadzonego we wrześniu 2010 r. z prof. Lechem Kobylińskim z Politechniki Gdańskiej z moich notatek wypadła kopia w/w mapy z 1911 r., z zaznaczoną Wyspą Lipową, na którą zwrócił uwagę rozmówca. Tak też dowiedziałem się, że p. Kobyliński (lat 89) żeglował po Jezioraku już latem 1947 r., spędzając dwie noce w tym obiekcie. Dzięki niemu uzyskaliśmy szczegółowe informacje o budowie, wyglądzie, wyposażeniu, przeznaczeniu obiektów, obecnie nie istniejących. Opowieść zaczęła od informacji, która go wówczas zaszokowała: na dwóch grobach była identyczna data zgonu.

Tak narodziła się idea rekonstrukcji tego obiektu, choćby w formie wizualizacji, przywrócenia go do życia jako fragmentu historii i realnego fundamentu głoszonej legendy.

Takie były pierwotne założenia. Jednakże podczas naszych działań zdobywaliśmy wiele ważnych informacji dotyczących regionu Jezioraka, które chcieliśmy włączyć w ten projekt. Początkowo była to tylko legenda „O kochankach z Lipowej”, która stała się przedmiotem pracy dyplomowej jednego ze studentów Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Łódzkiego. W ślad za tym powstał projekt badawczy grupy tegoż Instytutu dotyczący tożsamości kulturowej mieszkańców regionu Jezioraka a impulsem do tego była informacja o zamążpójściu Pani Schulz za Mazura z Siemian o nazwisku Wcisło. Tak kolejno dołączano wątki, zmieniały się koncepcje prezentacji wyników działań.

Reasumując, powstaje innowacyjne przedsięwzięcie, oparte na zasobach dziedzictwa kulturowego, funkcjonujące równolegle w przestrzeni fizycznej, społecznej i umysłowej, ukazujące źródła tożsamości kulturowej na obszarze złożonym kulturowo, prezentujące zasoby przy wykorzystaniu nowych technologii prezentacji a planowana pierwotnie rewitalizacja gospodarstwa Schulzów stanowi jedynie fragment Projektu. Innowacyjna wizualizacja przy zastosowaniu najnowocześniejszych technologii stanowić może przyczynek do popularyzacji obiektów nieodwracalnie utraconych w wielu miejscach naszego kraju, stanowiąc trwałą atrakcję turystyczną o niezwykłych walorach edukacyjnych.

**Projekt „Lipowy Ostrów” został objęty patronatem
Pana Stanisława Gorczyca
Senatora Rzeczypospolitej Polskiej.**

CELE PROJEKTU

- rozwój turystyki i kultury w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego.
- promocja przedsięwzięć o znaczeniu turystyczno – kulturowym
- odnowa zasobów dziedzictwa kulturowego przy wykorzystaniu nowych technologii prezentacji
- wskazanie źródeł tożsamości kulturowej w obszarach transgranicznych
- funkcjonowanie zasobów dziedzictwa kulturowego w przestrzeni fizycznej, społecznej umysłowej
- zapobieganie zniszczeniom wywołanym presją społeczną, ekonomiczną i środowiskową na zasoby dziedzictwa,
- udostępnianie i upowszechnianie zasobów dziedzictwa społeczeństwu przy wykorzystaniu najnowszych technologii
- kreowanie pozytywnego wizerunku regionu poprzez wskazanie najistotniejszych elementów aktywności lokalnej, pozwalających na odrodzenie i rozwój małych ojczyzn.
- wprowadzenie na szerszą skalę technologii komputerowych do bezpiecznego udostępniania zasobów dziedzictwa badaczom i społeczeństwu

Ogólna Koncepcja Projektu

Projekt „Lipowy Ostrów” jest wielowątkowy a najistotniejszym z nich jest odtworzenie utraconych wartości dziedzictwa kultury. Możemy tu sięgnąć do wielu zdarzeń, od odkryć archeologicznych (ślady osady z V w. pne. i grodów ucieczkowych z XII w) aż do wątków nam bliższych, wręcz namacalnych, gospodarstwa rodu przewoźników znad Jezioraka - Schulzów. Już na mapach z 1870 r widzimy to gospodarstwo, a na kolejnych śledzimy zmiany obecne w kulturze obszarów transgranicznych. Nazwy pierwotnie polskie stają się niemieckimi i ponownie polskimi. Wszystkie wątki i podejmowane działania zostaną utrwalone w przestrzennej tablicy umieszczonej wokół 200-letniego dębu, w układzie heksagonalnym. Po stronie zewnętrznej umieszczone będą podstawowe treści przekazu poszerzone o przekaz multimedialny za pośrednictwem umieszczonych kodów QR. Całość materiałów umieszczona będzie na specjalnie zbudowanej platformie internetowej, m.in. z mapą wyspy jako interaktywnym menu. Po stronie wewnętrznej tablic znajdą swoje miejsce czarno-białe fotografie archiwalne.

To właśnie ta Platforma Internetowa, otwarta dla wszystkich jej uczestników, jest podstawą prezentacji przedsięwzięć. To na niej znajdą miejsce wszystkie wątki naszych działań.

Działania „inwazyjne” na wyspie ograniczono jedynie do uczytelnienia fundamentów gospodarstwa Schultzów i wycinki selekcyjnej drzew zagrażających 200 letniemu dębowi.

Projekt jest otwarty, każdy może do niego dołączyć, jak również nie ma ograniczonych ram czasowych, tak długo jak będą napływały nowe informacje będą one uzupełniały dotychczasowe dokonania.

Źródła finansowania

- dotacje Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Marszałka Warmińsko-Mazurskiego, w przypadku korzystnego rozstrzygnięcia konkursów
- pomoc finansowo Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego
- darowizny indywidualne
- wsparcie rzeczowe
- praca wolontariuszy
- zbiórka publiczna

Odbiorcy zadania

Zasięg zadania, dzięki prezentacji na platformie internetowej i linkami kodami QR, jest ogólnopolski a wręcz światowy.

Odbiorcami bezpośrednimi zadania są wszyscy, którzy zechcą zainteresować się wynikami zadania prezentowanymi na wyspie, w tym również osoby, które przybyły tu przypadkowo, nie posiadające wiedzy w tym zakresie.

Zakres działań

Projekt obejmuje wątki:

1. historyczno – kulturowy „DZIEJE REGIONU”

Przybliżenie dziejów regionu na przykładzie wyspy, od wstępu dotyczącego powstania jezior mazurskich po zakończeniu epoki lodowcowej, poprzez odkrycia archeologiczne w powiecie iławskim aż do historii najnowszej. Poprzez porównanie map pokazanie zmian zachodzących w regionie, znikające i powracające nazwy, ich ewaluacja.

Dokonyamy analizy porównawczej i kompilacji źródeł historycznych. Postaramy się ukazać zjawisko tożsamości w sposób wynikający z założeń fenomenologii społecznej, pomóc zrozumieć zjawiska wynikające z doświadczeń miejscowej ludności.

2. archeologiczno – etnograficzny „Z WIZYTĄ U SCHULZÓW”

Jest nim gospodarstwo rodu przewoźników znad Jezioraka - Schulzów. Już na mapach z 1870 r. widzimy to gospodarstwo a ponownie, rozbudowane, na mapie z 1911 i 1938r. Gospodarstwo jakich wiele ale łączące w sobie cechy wielu innych gospodarstw:

rolne - ok. 12 ha gruntów obsianych zbożem, hodowlane - ok. 1 ha łąk do wypasu bydła i drobiu,

rybackie – dokonujące połowu na obecnie zwanym Siemiańskim Plosie

przewoźnika - unikatowa funkcja przewoźnika pomiędzy Wieprzem, wyspą Bukowiec i Siemianami pełniona przez 3 pokolenia.

Dokonyamy odkrywki archeologicznej w celu uczytelnienia fundamentów budynków gospodarstwa Schulzów, uporządkowania i utrwalenia w formie tzw. ruiny trwałej. Dodatkowo na podstawie fotografii, szkiców rozmów z świadkami dokonamy wirtualnej rekonstrukcji zabudowań i utrwalenia w postaci wirtualnego modelu 3D. Pomostem pomiędzy pozostawionym dziedzictwem a teraźniejszością będzie animacja 3D przeplatana z filmem wykonanym dronem w ekspozycji spójnej z animacją.

3. nekropoliczny „ONI BYLI TU PRZED NAMI”

Mazurskie cmentarze ewangeliczne lokowane w kręgu lip przy wsiach a nawet siedliskach znikają z krajobrazu. Na wyspie zachował się taki cmentarz choć zniszczony przez przyrodę i ludzi. W pobliżu, we wsi Śliwa, znajduje się identyczny, lecz dobrze zachowany cmentarz. Mazurzy-ewangelicy zwykle lokowali cmentarze w atrakcyjnie położonych miejscach, np. na pagórkach, z których roztaczał się widok na jezioro czy na zabudowania, w których zmarły mieszkał. Miało to zapewnić swoistą więź między żyjącymi a zmarłym. W obu przypadkach właśnie tak jest.

Przybliżymy oba cmentarze zachęcając do osobistego odwiedzenia bądź wirtualnej wycieczki i samodzielnego odkrywania kolejnych.

4. etnologiczny „LEGENDY – ZWIERCIADŁO KULTURY”

Rejon Jezioraka, na którym przenika się wiele kultur, gdzie obok siebie żyją Niemcy, Ukraińcy i Polacy, gdzie w jednym kościele w zgodzie odprawiane są nabożeństwa katolickie i prawosławne, przywiódł tu wielu ludzi wrażliwych na kulturę sąsiadów i poszukujących wspólnej tożsamości kulturowej, odpowiedzi na pytanie - kim jesteśmy?

Odpowiedzią na to będzie przedstawienie wielu lokalnych legend, powstałych przed stu laty jak i tych najświeższych napisanych przez młodzież. A wszystko na podstawie legendy związanej bezpośrednio z tą wyspą, legendy „O kochankach z Lipowej”, legendy która uratowała groby na wyspie przed dewastacją, przekazywaną z ust do ust przez żeglarzy. Na jej podstawie pokażemy jak ewoluują przekazy ustne.

5. przyrodniczy „W ZGODZIE Z NATURĄ”

Mówiąc o kulturze nie sposób czynić to w oderwaniu od przyrody, która otaczała człowieka, kształtowała jego byt i jednocześnie była kształtowana przez ludzi. Na wyspie znajdziemy kilka niezwykłych obiektów, które zasługują na miano pomnika przyrody. Są to:

- 200-letni dąb rosnący pomiędzy zabudowaniami, kiedyś rosła tam ogromna lipa
- zespół 180-letnich lip na wzgórzu, okalających cmentarz
- 180-letni świerk kandelabrowy, jeden z kilku na Mazurach
- aleja świerkowa, ok. 180 – letnia, prowadząca na cmentarz

W warstwie wirtualnej powiemy więcej o tych formach.

PRACE PRZYGOTOWAWCZE

Jak ustaliliśmy, na wyspach Jezioraka, zgodnie z planem zagospodarowania przestrzennego, istnieje kategoriyczny zakaz zabudowy. Nie ma więc możliwości zrekonstruowania obiektu gospodarstwa Schulzów, nawet gdyby znalazły się na to środki. Pozostaje więc jedynie wirtualne odtworzenie obiektów i zaprezentowanie w formie wizualizacji na tablicy lub jako wirtualnego modelu 3D.

Sama wizualizacja musi obejmować następujące elementy:

1. przybliżenie dziejów regionu na przykładzie wyspy,
2. odsłonięte i zadokumentowane zabudowania oraz inne obiekty uchwycone na podstawie kwerendy archeologicznej i archiwalnej,
3. cmentarz, z uwagi na legendę jak i jego charakter,
4. samą legendę, dzięki której to miejsce przetrwało,
5. unikatową przyrodę wyspy,
6. chronologiczne przedstawienie prac nad projektem wraz z przedstawieniem podmiotów zaangażowanych w jego realizację.

Dotychczas wykonano:

1. zbierano informacje, z dostępnych dokumentów oraz rozmów, opracowując kolejne wersje projektu
2. uzyskano zgodę od Agencji Nieruchomości Rolnych, administrującej terenem w imieniu Skarbu Państwa na zajęcie terenu wyspy na potrzeby odsłonięcia i uczytelnienia fundamentów zabudowy i innych działań, w tym przyjętej formy wizualizacji ,
3. uzyskano zgodę Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Olsztynie na prowadzenie prac archeologicznych na wyspie,
4. uzyskano zgodę prowadzenia nadzoru archeologicznego przez Pana dr. Wiesława Skrobota,
5. uzyskano zgodę od podmiotów dzierżawiących teren wyspy i wody wokół wyspy,
6. dokonano inwentaryzacji drzewostanu wraz z klasyfikacją do wycinki 86 drzew młodszych niż 10 lat, nie wymagających zezwolenia i 13 drzew, starszych niż 10 lat, wymagających zezwolenia na wycinkę ze względów innych niż potrzeby wykonywanych prac, zgłoszoną przez pracowników Parku Krajobrazowego Wzgórz Dylewskich i Jezioraka - ochronę 200 letniego dębu przed zarastającymi go klonami,
7. uzyskano zgodę na selektywną wycinkę drzew w celu ochrony zagrożonego 200- letniego dębu,
8. dokonano uzgodnień z Wydziałem Ochrony Środowiska Urzędu Gminy Iława i Wydziałem Urbanistyki Starostwa Powiatowego w Iławie,
9. uzyskano zgodę Wójta Gminy Iława na wycinkę 13 drzew, dokonaną we wrześniu i październiku 2012 r.
10. dokonano inwentaryzacji geodezyjnej możliwych do zlokalizowania fragmentów budowli oraz określono granice terenu objętego działaniami,
11. przygotowano szczegółowe opracowanie projektu wraz z harmonogramem działań,
12. otrzymano dotację z Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego na wykonanie animacji 3D prezentującej obraz wyspy sprzed 100 lat.

Przewidywane jakościowe rezultaty realizacji zadania

W wyniku podejmowanych i planowanych działań chcemy aby powstały:

- ruina trwała zabudowań gospodarstwa Schulzów powstała na skutek archeologicznego uczytelnienia fundamentów, zarchiwizowana geodezyjnie i fotograficznie
- zespół dwustronnych tablic w układzie heksagonalnym, po stronie zewnętrznej podstawowe treści przekazu, po stronie wewnętrznej zdjęcia archiwalne – widziane w przejściach pomiędzy tablicami tworzące efekt fotoplastykonu
- odniesienia multimedialne umieszczone na tablicach w postaci linków kodami QR do platformy internetowej
- dedykowana projektowi platforma internetowa, prezentująca wszystkie zgromadzone materiały: pliki tekstowe, foto, video, audio, animacje oraz linki kontekstowe
- elementy małej architektury parkowej, spójne z przekazem

PROGRAM PRAC

Przygotowując się do realizacji zadania uzyskano wszystkie niezbędne zezwolenia z Agencji Nieruchomości Rolnych w Olsztynie – właściciela wyspy, Konserwatora Zabytków w Olsztynie – uczytelnienie fundamentów oraz dokonano uzgodnień z wszystkimi podmiotami lokalnymi. Dokonaliśmy przygotowania i uporządkowania terenu oraz wycinki selektywnej drzew zagrażających 200-letniemu dębowi.

W ramach zadania prowadzonych będzie kilka równoległych działań w ciągu całego roku:

1. Prace archeologiczne – badania w terenie

Bezpośrednia odkrywka archeologiczna, mająca na celu uczytelnienie fundamentów i uzupełnienie ubytków z uzyskanego materiału w celu utworzenia „ruiny trwałej”. Prace prowadzone będą przez grupę kilkunastu osób, pod nadzorem archeologa dr. Wiesława Skrobota i dokumentowane w postaci geodezyjnych naniesień sytuacyjno-wysokościowych, skanerem 3D oraz dokumentacji fotograficznej na osnowie trwałej w terenie. Prace przewidziano na ok. 21 dni planowane są na przełom czerwca i lipca, w dogodnych warunkach meteorologicznych. W pracach weźmie udział m.in. grupa młodzieży ze Społecznej Szkoły Podstawowej w Dokudowie, pow. Podlaski.

2. Prace archeologiczne – opracowanie dokumentacji

Wyniki działań archeologicznych zostaną opracowane w formie dokumentacji przed i powykonawczej, opracowane analitycznie przez archeologa a wyniki z wnioskami przedstawione na tablicach i stronie internetowej.

3. Prace dokumentacyjno-poszukiwawcze

To najbardziej złożony obszar naszych prac ,który będzie kontynuowany. Obejmuje on wyszukiwanie i gromadzenie wszelakich informacji przydatnych w realizacji zadania, dotarcie do wielu źródeł historycznych, również tych obecnie nieznanych. Prace dotyczą wszystkich realizowanych wątków:

- poszukiwanie źródeł informacji, przeszukiwanie zasobów Internetu, poszukiwanie w archiwach państwowych i zbiorach prywatnych
- poszukiwanie starych map, zapisów literackich, wspomnień świadków, fotografii pocztówek i szeregu innych
- źródeł etnograficznych, poszukiwania legend, spisanie ewaluacji legendy „O kochankach z Lipowej”, opisów wszystkich faktów istotnych dla kultury regionu Jezioraka
- lokalizacji cmentarzy pruskich, zwyczajów i ceremoniałów grzebalnych oraz obrzędów związanych z kultem zmarłych
- informacji o faunie i florze Jezioraka a przede wszystkim wnioskowanych jako pomniki przyrody drzewach
- inne prace polegające na selekcjonowaniu, archiwizowaniu i wyborze uzyskanych informacji

4. Prace projektowe

- przygotowanie planu prowadzenia odkrywki archeologicznej, wskazanie technologii prowadzonych prac oraz niezbędnych środków i narzędzi
- wykonanie projektu technicznego konstrukcji nośnej zespołu tablic
- wykonanie projektu graficznego treści 12 tablic (6 dwustronnych)
- przygotowanie projektu modelu 3D zabudowań gospodarstwa w realnym otoczeniu sprzed 80 lat, w oparciu o rekonstrukcję architektoniczną na podstawie dostępnych źródeł
- opracowanie projektu animacji, w realnym otoczeniu sprzed 80 lat, na podstawie projektu 3D
- opracowanie scenariusza filmu prezentującego obecny widok, spójny z animacją

5. Prace techniczno-konstrukcyjne

- odkrywka archeologiczna; zdjęcie nadkładu gruntu, repozycja cegieł i kamieni – zdjęcie z gruzowiska i ponowne osadzenie w końcowej fazie prac, karczowanie korzeni, porządkowanie terenu
- montaż konstrukcji nośnej zespołu tablic
- wykonanie 6 dwustronnych tablic wg projektu
- montaż tablic w konstrukcji
- montaż tablic w innych miejscach wyspy, w tym pomników przyrody
- wykonanie modelu 3D obiektów
- realizacja filmu wg scenariusza – lot dronem
- wykonanie animacji 3D spójnej z torem ruchu kamery
- wykonanie panoramy obrotowej cmentarza na wzgórzu oraz w pobliżu m. Śliwa

6. Opracowanie informatyczne, utworzenie platformy internetowej

- przygotowanie platformy internetowej jako źródła baz danych
- utworzenie strony internetowej dot. zadania oraz wygenerowanie kodów QR współpracujących z treściami na stronie
- obsługa bieżąca strony

7. Logistyka

- koordynacja działań wykonywanych bezpośrednio na wyspie oraz pozostałych działań
- przygotowanie obozowiska dla osób wykonujących zadania bezpośrednio na wyspie
- przygotowanie wyżywienia dla grupy archeologicznej
- przygotowanie narzędzi i niezbędnych materiałów
- zapewnienie transportu lądowego i wodnego

8. Promocja

Podstawową formą promocji zadania będzie, specjalnie stworzona platforma Internetowa, przedstawiająca również aktualne działania „w terenie” oraz poprzez linki do tej strony partnerów zadania i innych podmiotów współpracujących w części promocyjnej zadania.

W sposób naturalny zadanie będzie promowane przez naszych patronów medialnych, Gazetę Olsztyńską, portal Warmia i Mazury, portal Moje Mazury.

Mamy nadzieję, że również gospodarze terenu, Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Powiatu Iławskiego i Gminy Iława oraz Związku Gmin „Jeziorak” promować będą zadanie w dostępnych sobie publikatorach oraz poprzez sieć Informacji Turystycznej.

opracował

Sławomir Dylewski